

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1626

De virtutibus, & formis dicendi. Ac primum de perspicuitate. Capvt XXVIII.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68724](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68724)

Artificioſum verò eſt, atque accuratum, in omnibus medium tenere.

Sed pleniſſus M. Tullius hanc nobis eloquentiæ ſpeciem exprimit. Ornatur igitur oratio genere primum, & quaſi colore quodam, & ſucco ſuo, nam vt grauis, vt ſuauiſ, vt erudita ſit, vt liberalis, vt admirabilis, vt polita, vt ſenſus, vt dolores habeat, quantum opus ſit: non eſt ſingulorum articulorum: in toto ſpectantur hæc corpore. Vt porro conſperſa ſit quaſi verborum, ſententiarumque floribus, id non debet eſſe ſuſum æquabiliter per omnem orationem, ſed ita diſtinctum, vt ſint, quaſi in ornatu diſpoſita quædam inſignia, & lumina. Genus igitur dicendi eſt eligendum, quod maximè teneat eos, qui audiant, & quod non ſolum delectet, ſed etiam, quod ſine ſatiætare delectet. Ad ſummum optimum eſt illud dicendi genus, quod omnibus, & vbi que placet.

Eloquentia optimaque

De generibus dicendi, qua in laude verſantur.

CAPVT XXVII.

Atque ad hanc orationis ſpeciem melius efformandam, dicendi genera, & virtutes conſiderabimus, rationeſque, quibus ipſe comparentur ſubiiciemus. Varios numerare ſolent elocutionis characteres, quos varij Rhetores afferunt: nos Ariſtolem, & Ciceronem, qui omnium optimè expreſſiſſe videntur, conſequemur.

Figura dicendi tres vel Eloquentia tria genera.

Figura prima dicendi.

Tres igitur figurae elocutionis numerantur, quas modo formas, modo ideas, modo characteres, modo genera technici nominant.

Prima eſt grauiſ, quæ conſtat ex ſententiarum, verborumque magna, & ornata conſtructione, & vt ait Plutarchus λέγειν, & νομιμάτων & γὰρ οὐκ ἐν μεγάλας ἔχουσα ἐμψάσεις. Hæc eſt, quæ vt ait Tullius in Bruto, ſonitu magno, curſuque fertur, quàm ſuſpiciunt omnes, quàm admirantur, quàm ſe aſſequi poſſe diſſidunt. Huius eſt tractare animos, & omni modo permouere, hæc modo perſingit, modo in ſenſu iræpit, modo inſiſit, ad ſummum tonat, fulminat, & permiſcet omnia. Hoc genere dicendi uſus eſt Cicero, & Demotheus.

Secundæ exemplum.

Secunda mediocriſ, quæ aliquantulum demittitur à graui, neque tamen deſcendit ad inſimum. In hoc genere eſt illud exemplum.

(Quibuſcum bellum gerimus, Iudices, videtis, cum ſocijs, qui pro nobis pugnare, & Imperium noſtrum nobiſcum, ſimul virtute, & induſtria conſeruare ſoliti ſunt. Hi cum ſe, & opes ſuas, & copiam neceſſariorum norunt, tum verò nihilominus propter propinquitatem, & omnium rerum ſocietatem, quid in omnibus rebus Pop. Romanus poſſet ſcire, & exſtimare poterant. Hi cum deliberaſſent nobiſcum bellum gerere, quaſo, quæ res erat, qua freſi bellum ſuſcipere conarentur? cum multo maximam ſociorum partem in officio manere intelligerent, cum ſibi non multitudinem militum, non idoneos Imperatores, non pecuniam publicam præſto eſſe viderent, non denique vllam rem, quæ res pertinet ad bellum adminiſtrandum. T. lia pierumque apud Liuium, & Caſarem, pulchra quidem, & honeſta, ſed maiſtatem Ciceroniſ non habent.

Tertia attenuata, quæ ad inſimum, & quotidianum ſermonem demiſſa eſt, vt, Nam vt forte hic in balneas venit, cœpit poſtquam perſuſus eſt, deſcriari: deinde vbi viſum vt in aluicum deſcenderet, ecce ibi iſte de tranſuerſo, heus (inquit) adoleſcens! pueri tui modo me pulſauerunt: ſatis facias oportet, hic qui id ætatis præter conſuetudinem appellatus eſſet erubuit, iſte elarius eadem, & alia dicere cœpit, hic vix iſdem, inquit, ſine me conſiderare. Tu verò iſte cœpit clamare voce iſta, quæ facile cuius rubores eliceſe poſſet: Ita petulans es, atque acer; vt ne ad ſolarium quidem idoneus, vt mihi videtur, ſed penes ſcenam, & in euſmodi locis exercitus ſis. Conturbatus eſt adoleſcens, nec mirum, cui etiam tunc lites ad auriculas verſauerunt, inperito euſmodi conuitorum.

Tertia

De virtutibus, & formis dicendi.

Ac primum de perſpicuitate.

CAPVT XXVIII.

VT inter prima naſcentis adhuc mundi cunabula ſapientiſſimus artifex rerum, & machinator Deus lucem creauit, rerum omnium pulcherrimam, eandemque iucundiſſimam, cuius aſſatu mundus ipſe torpentis materia, veluti ſegnitiem exuens, ad ſummam

Perſpicuitas prima virtus orationis comparatur et lucem.

nam pulchritudinem efforuit. Pari profecto ratione, si parua cum magnis comparare liceat, orationis artifex imprimis curare debet, ut illi perspicuitas per omnia membra, quasi per orbem caeli, & terrarum, lux affundatur. Haec virtus iure prima statuitur ab Hermogene, & maioris est momenti, quam quisquam putet. Dici non potest, quam multa alioqui industriorum hominum ingenia, dum hanc virtutem quasi plebeiam, atque abiectam despiciunt.

Obscuritas multum nocet stylo.

Auia (vt ait ille) *Pieridum loca lustrantes* à limine veræ, & germanæ eloquentiæ aberrant. Nam cum plerique ad magna nati sint, hoc vnum auent, vt ea dicant, & faciant, quæ supra aliorum vim, & ingenium assurgant. Sed cum in eo tenere modum, res sit vna omnium difficillima; hinc facile in tumidos, alienos, frigidosque sensus prolabantur, quos nec vulgus intelligat, nec eruditi, ac prudentes facile probare possint.

Eloquentia maximum vitium obscuritas. Eloquentia aut verba nummis similia.

Sit igitur hoc ratum, quod est omnium, qui modo sincere de optimo genere dicendi sentiunt, consensu, atque scriptis comprobatur: vitium esse in eloquentia, vel maximum à communi hominum sensu aberrare. Res enim perinde se habet, ac in nummis: si quis ijs, qui lege, ac consuetudine recepti sunt repudiatis, veteres Caesarum nummos intrudat, iure ridiculus videatur. Ita profecto expulsi sunt, qui ab vilitate dicendi genere digressi, nouas, & obscuras Parnassi vias meditantur. Quo in genere errant sapius adolescentes, qui ab historiarum lectione, aut Philosophia, aut ipsa etiam Theologia recentes, in orationibus, & concionibus, vbi res tota popularis est, ad speciem doctrinæ auent res obscuras plena manu inferre, donec auditorum ingenia obruant, & summis omnium fallidijs adhærescat oratio. Contra, prudentiores, hæc quidem bene intellecta digerunt, & pauca ex multis, eaque ad rem summa dexteritate decerpta, suauitate orationis condiunt, quo plebeijs etiam auribus facilius, atque si uictuosius insitilient. Et hoc fit per σαφήνεια, quam nos perspicuitatem vocamus.

Dubius autem rebus constat perspicuitas, puritate, & rerum discretione. Puritas, quæ κατὰ φύσιν λόγου dicitur ab Hermogene, spectatur in sensibus, in verbis, in circumscriptione verborum. *Sensus imprimis* debent esse communes omnium, qui facile in mentem, cogita-

tionemque cuiusque veniant, vel certe venire videantur, per se nudi, & cogniti, sine vlla obscuritate, aut affectatione, vt præcipit Hermogenes. Ενωται τοινυν εἰς ἡ καθαρὰ καὶ κοινὰ πάντων, καὶ εἰς ἅπαντας ἀνελεύσασαι ἢ δοξάσαι ἀνελεύθειν, σαφεῖς ἀφ' ἑαυτῶν οὔσαι, καὶ γνώριμοι, καὶ μηδὲν ἔχουσαι βαδύ μηδὲ περινεοκλήνον. Primum igitur requirit, vt sensus sint communes, intelligentiæ faciles, aut qui saltem tales videantur. Plerique enim magna sunt felicitate præditi, qui res alioqui per se arduas, & impeditas tam enucleatè distinguunt, vt planas cuique, vel mediocriter erudito faciant. Hoc est dicere rara communiter, & communia rariter, quod Dei donum in D. Ioanne Chryostomo luculentissimum semper extitit. Quippe vir ille lenissimis moribus, & summa ingenij facilitate, cum à puero omni elegantiori literatara perpolitus, & in Theologicis felicissime versatus esset, recondita sacratum literarum mysteria multis, vt solent, difficultatum nodis implicata, tam explicatè dissoluit, tanta sententiarum, & verborum perspicuitate illustrat, vt lucis radios, cum verbis ipsis in mentes spargere videatur.

Chryostomi perspicuitas.

Verba quoque sensibus accommodari oportet, eaque clara esse, rotunda, & vsu trita comuni, ex quo Antiquarij nostri superioribus capitibus exagitati, longè sunt ab omni perspicuitate orationis seiuncti. Periodi ipsæ angustis circumscribendæ limitibus, nihil est enim æquè impeditum, ac longa circumscriptio verborum, quæ rudum intellectum citius obruit, quam intelligatur.

Verba.

His vbi puritas orationis per texta principijs fuerit, adhibenda in dispositione apta rerum collocatio, vt omnia ordine dicantur, ne pes capiti, aut pectus cruri iungatur; sed pulchra membrorum compage totum corpus exurgat. Quod vt facilius assequamur, duas figuras notat Hermogenes, ad perspicuitatem percommotas, Transitionem, & Ratiocinationem. Transitione ab vno ad aliud, cum ordinis dignitate gradimur. Ratiocinatione interrogamus nosmetipsos, & rationes facti subijcimus: Sic Demosthenes sapè, τίς ἔστιν ἕνεκα ταῦτα λέγω; & πῶς εἶναι, & διὰ τί οὕτως. Habet in ore, vt notat idearum scriptor, quorum laxioribus exemplis superfedemus.

Dispositio.

Demosthenes.

Proxima est huic virtuti ea, quæ dicitur ab Hermogene.

Her-

ἀλλήλους λόγῳ

Hermogene ἀλλήλους λόγῳ. oratio scilicet, in qua vera, simplices, ac nuda omnes sunt sententiae, sine vlla artis affectatione, quae saltem appareat: cuius usus ad persuadendum est maxime efficax, ad delectandum autem nihil, aut parum habet suavitatis.

De gravitate Orationis.

CAPVT XXIX.

Gravitas omnes amatores.

Gravitate dicendi omnes affectant, natura ipsa ad ea, quae sublimia sunt propensione quadam impellente: Verum gravitatis viam non omnes norunt, quo fit, ut potius in inflatum dicendi genus multi prolabantur, quam assurgant ad solidam speciem maiestatis.

ἑμνέτας.

Haec gravitas à Græcis ἑμνέτης appellatur, spirat enim aliquid augustum, & animòs magnificentissima quadam rerum specie totos implet, & rapit: Constat autem rebus, & verbis, neque enim licet gravitatem in leuibus clausulis sectari, nisi quis ineptias effutire velit: Grauia primum oportet esse argumenta, per quae gravitas orationis excurrat. Sunt verò illa in quatuor distincta species, ut in hunc locum notavit Hermogenes. Primum sermones de Deo gravissimi sunt omnium, non quales à Poetis fingitur ineptiarum plenissimi: sed qui ex optima veritatis disciplina proficiscuntur. Graue est illud Platonis, ubi ita agit de Deo.

Gravium argument. 4. species. Hermog. peri id. lib. 1.

Deus. Plato in Etmag.

Ἄγαθος ἦν, ἀγαθῶ ἢ οὐδὲν περι οὐδενός. ἔγγινετο φρόνῳ. Bonus erat, bono verò nullam ob rem inest invidia. Hæc Cicero mirificè insinuat in Miloniana, ubi Clodium fato quodam, & Dei voluntate interfectum cum cupiat ostendere, altius è Philosophia repetit de providentia Dei sermonem, & ad forense dicendi genus accommodat incredibile orationis magnitudine, & suavitare.

Providentia Dei.

(Est, est profecto illa vis neque in his corporibus, atque in hac imbecillitate nostra, inest quiddam, quod vigeat, & sentiat, & non inest in hoc tanto naturæ tam præclaro motu. Nisi forte idcirco esse non putant, quia non apparet, nec cernitur, perinde quasi nostram ipsam mentem, qua sapimus, qua providemus, qua hæc ipsa agimus, & dicimus, videre, aut planè qualis, aut ubi sit, sentire possumus, ea vis est, ea est igitur, quæ sæpè incredibiles huic urbi felicitates, atque opes attulit, & cætera.

In secundo genere gravitatis sunt, quæ ad

yniversi naturam, & mundi ceconomiam attinent, quæ ubi splèdida, & illustri oratione explanantur, speciem ingenerant admirabilitatis. Sic in Plato in Timæo. ἢ τὸ παντὸς περιόδῳ, ἐπειδὴ συμπεριέλαβε τὰ γένη κυκλοσφῆς οὐρα, &c. Cic. in Somnio. (Novem tibi orbibus, vel potius globis connexa sunt omnia: quorū vnus est cœlestis extimus, qui reliquos omnes complectitur, summus ipse Deus arcens, & continens cæteros, in quo infixi sunt illi, qui voluntur stellarum cursus sempiterni, cui subiecti sunt septem, qui versantur retro, contrario motu, atque cœlum, ex quibus vnus globum possidet illa, quam in terris latitantiam nominant, & cætera.

Mundum res naturales gravitates affert orationi

Synef. hymn. 1.

Sic Synesius in hymnis. Πολυκύμων Ἰεῦ θλάς, Ἐκάλο Ἰε νεῶτον αἰθῆρ, Πυρὸς ἑμβεβῶς ἀέθρα, Ἴνα κυδῆμα Σελάνα, Προμάγειν ἀντιπῶν τέμνη, Φλαεῦαντις ἠὲ ἠὲ Τεξίτ' ὀπίσθην αἰθήρ, Ἴγνις ἰνιδεῖς ἑπισημίτι, Ὑβὶ ἑλαρίσσιμα λυγὰ Ἴμυμ ὀρβὴν ἑκαί.

Tertio grauia sunt, quæ natura ad diuinitatem accedunt, qualia sunt, quæ de immortalitate animæ, & iustitia differuntur: Sic apud Platonem de lege, νόμῳ ἐστὶν εὐρημα μὲν καὶ δῶρον θεῶν, & cætera eiusmodi ἀξιώματα, atque γνωμολογία, quæ eo plus habent auctoritatis, quo ex grauioribus fluunt auctoribus.

Lex immutabilis

Quarto, quæ humana sunt, sed magna sensu, & opinione hominum, ut bella, expeditiones, pompa, triumphus, & cætera id genus.

Ex his patet, quàm latum dicendi campum habeant sacri oratores, quibus omnes de Deo, & diuinis rebus instituuntur sermones, è quibus orationis gravitas ingens potest assurgere. Et hoc in materia. Genus tractandi potissimum spectatur in figuris, & verbis simplicibus; Figura, seu virtutes gravitatis comites sunt asperitas, vehementia, splendor, vigor, circumducta loquutio, quæ omnia in Demosthene, & Cicerone peculiariter quodam modo continent.

N.N.